

ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ АПК УКРАЇНИ

Анотація. У статті розглянуто стан інвестиційного клімату в Україні у сфері АПК, проблеми та перспективи залучення інвестицій до даної галузі як найбільш перспективну з погляду іноземних інвесторів.

Ключові слова: агробізнес, інвестиції, аграрний сектор.

ИНВЕСТИЦИОННАЯ ПРИВЛЕКАТЕЛЬНОСТЬ АПК УКРАИНЫ

INVESTMENT ATTRACTION UKRAINIAN AGROBUSINESS

Анотация. В статье рассмотрены состояние инвестиционного климата в Украине в сфере АПК, проблемы и перспективы привлечения инвестиций в данную отрасль как наиболее перспективную с точки зрения иностранных инвесторов.

Ключевые слова: агробизнес, инвестиции, аграрный сектор.

Abstract. The article reviews the state of the investment climate in Ukraine in the field of agriculture, problems and prospects of attracting investment in this sector as the most promising in terms of foreign investors.

Keywords: agrobusiness, investment, agriculture.

Вступ. Аграрний сектор в Україні стає дедалі більш привабливим для інвесторів. У світі спостерігається тенденція до зростання чисельності нащадків, що збільшує потребу в продукції сільськогосподарства та у готових продуктах харчування. Україна має сприятливі природно-кліматичні умови, вигідне географічне положення, тому здатна нараховувати обсяги виробництва сільгосппродукції. Проблема постає у тому, що в державі відсутні високорозвинені технології та кошти на їх придбання для підвищення продуктивності та якості продукції. Враховуючи ці фактори, можна стверджувати, що проблема інвестиційної привабливості аграрного сектору є однією з найбільш актуальних.

Постановка завдання. Метою роботи є дослідження інвестиційного потенціалу України у сфері агропромислового бізнесу, виявлення позитивних і негативних факторів впливу на приток іноземних інвестицій у дану сферу.

Результати. Агропромисловий комплекс посідає одне з найважливіших місць в економіці України. Однією з умов стабільного функціонування і розвитку економіки є стрімкий та ефективний розвиток інвестиційної діяльності в агропромисловий бізнес. На результати виробництва, стан, перспективи розвитку і конкурентоспроможність національного господарства напряму мають вплив масштаби, структура та ефективність використання інвестицій. На сьогодні держава має низку перешкод для безперервних грошових потоків в агробізнес. Серед них існує проблема коливань процентних ставок, збільшення яких, за теоретичними дослідженнями, повинне приводити до припливу інвестиційного капіталу в країну. Так як в Україні репутація стабільності економічних процесів підірвана, ця теорія буде працювати радше навпаки — високе значення процентної ставки слугуватиме фактором, що відлякує іноземних інвесторів. [7, с. 8]. Крім процентної політики, в країні існує низка інших проблем, що заважають рухатись інвестиційному капіталу:

- нерациональне використання поливних земель через нестачу мінеральних добрив, гербіцидів, паливно-мастильних матеріалів, а також зносу меліоративного фонду, скорочення парку дощувальної техніки;
- низька ефективність діяльності сільськогосподарських підприємств і як наслідок деформацій у співвідношенні цін на сільськогосподарську продукцію та матеріально-технічні ресурси, що споживаються в сільському господарстві;
- фізичний і моральний знос основних виробничих фондів;
- нестача власних фінансових оборотних коштів і складності доступу до кредитних ресурсів, як внаслідок відсутності застави;
- слаборозвинена ринкова інфраструктура, зокрема, система збуту і зберігання сільськогосподарської продукції;
- занепад соціальної сфери в сільській місцевості;

• недосконала нормативно-правова база (неефективне регулювання використання електроенергії, паливних ресурсів, неправильне зберігання сільгосппродукції та ін.) [8, с. 89].

Проте беззаперечним є твердження, що АПК будь-якої країни є основою для харчової промисловості та становить значну частку у валових експортних доходах. Аграрний комплекс України завжди був і залишається об'єктом кредитування для комерційних банків. Іншим є питання: умови таких кредитів, законодавча база регулювання кредитних відносин в аграрній сфері і платоспроможності позичальників. На сьогодні є підстави говорити про те, що вигоди від агробізнесу перевищують витрати, пов'язані з ризиками від втрат коштів чи невиконання зобов'язань. Зростаючий попит на продовольство в світі не дає українському АПК вибору — цей сектор повинен розвиватися і приносити дохід. Потреба в інвестиціях, безперечно, існує. За розрахунками ННЦ Інституту аграрної економіки УААН, потреба в основних засобах під запроектовані обсяги виробництва продукції до 2010 р. визначена у обсязі 393,5 млрд грн, а до 2015 р. — 529 млрд грн, з них на оновлення машино-тракторного парку необхідно 150—200 млрд грн. Отже, дефіцит інвестиційних ресурсів очевидний і становить 300—450 млрд грн. Нині джерела інвестування формуються за рахунок прибутку, амортизаційних відрахувань і сторонніх інвестицій. Це близько 5—7 млрд грн, з яких на придбання сільськогосподарської техніки може бути використано не більше 2 млрд грн. Виходячи із цього необхідність розробки програми інвестиційної діяльності в аграрній сфері АПК є очевидною (табл. 1) [1].

Важливим для попереднього аналізу зовнішніх інвестицій в АПК буде розгляд внутрішніх джерел фінансування, головним з яких є безумовно Державний бюджет України.

Таблиця 1

**ВИДАТКИ І НАДАННЯ КРЕДИТІВ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ
НА РОЗВИТОК АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ У 2011—2013 РР., МЛН ГРН**

Напрямок інвестицій	Роки			2013 — до 2012 (відхилення)	
	2011	2012	2013	млн грн	%
Міністерство аграрної політики і продовольства України — всього:	19 234,1	10 230,5	15 650,3	5413,8	52,8
у тому числі з бюджету	5306,2	5036,5	4959,1	-77,4	-1,5
Держбюджет до всього фінансування, % (зі спецфондом)	27,6	49,2	31,7	Ї	Ї
Державні цільові програми та оздоровлення і відпочинок дітей працівників АПК — разом:	12,9	9,9	7,5	-2,4	-24,1
у тому числі з бюджету	12,9	9,9	7,5	-2,4	-24,1
Підготовка кадрів для АПК вищими навчальними закладами I і II рівня акредитації — разом	965,2	1828	1107,3	79,6	7,7
у тому числі з бюджету	783,2	812,0	843,1	71,1	3,8
III і IV рівня акредитації — разом,	1717,1	1725,1	1399,9	-325,4	-18,9
у тому числі з бюджету	1019,2	1083,2	774,4	-308,8	-28,5
Фінансова підтримка заходів в АПК — разом	Ї	247,4	96,8	-150,7	-60,9
у тому числі з бюджету	Ї	245,9	91,8	-154,2	-62,7
Заходи з боротьби зі шкідниками та хворобами рослин і тварин, Ї	Ї	33,6	25,5	-8,1	-24
у тому числі з бюджету Ї	Ї	33,6	25,5	-8,1	-24
Реформування та розвиток комунального господарства у сільській місцевості — разом, Ї	Ї	0,05	6,7	6,6	13,2
у тому числі з бюджету Ї	Ї	0,05	6,7	6,6	13,2
Державна підтримка галузі тваринництва і птахівництва —	32,1	238,9	650,0	411,1	172,0
у тому числі з бюджету	32,1	Ї	Ї	Ї	Ї
Будівництво та реконструкція тваринницьких ферм і комплексів —разом,	500,0	Ї	Ї	Ї	Ї
у тому числі з бюджету	500,0	Ї	Ї	Ї	Ї
Підтримка на селекцію у тваринництві, птахівництві та рослинництві — разом,	44,1	Ї	Ї	Ї	Ї
у тому числі з бюджету	44,1	Ї	Ї	Ї	Ї

Можна зробити висновок, проаналізувавши табл. 1, що видатки з Державного бюджету у 2013 р. в аграрний сектор скорочуються порівняно як з 2012, так і з 2011 рр., а їх частка від усіх видатків, включаючи спеціальний фонд, становлять лише 31,7 %. Як можна помітити, припинені надходження з бюджету на будівництво і реконструкцію тваринницьких ферм і комплексів. Тоді як у 2011—2012 рр. для аграрного сектору було виділено 18—20 % бюджетних фінансових ресурсів. Проте позитивною тенденцією є підтримка з бюджету на утримання і селекцію поголів'я та на виробництво продукції тваринництва і рослинництва у 2013 р. Обмежені ресурси надходять і до соціальної сфери — системи закладів та установ, що надають послуги освіти, охорони здоров'я селян, культури, обслуговуючі галузі та будівництво доріг, створення комфорту в житловому господарстві тощо [2—3].

На підтримку українського агробізнесу жваво реагує Національний банк. Керівництво НБУ неодноразово заявляло про підтримку ліквідності тих банків, які будуть знижувати процентні ставки за кредитами для сільського господарства (рис. 1).

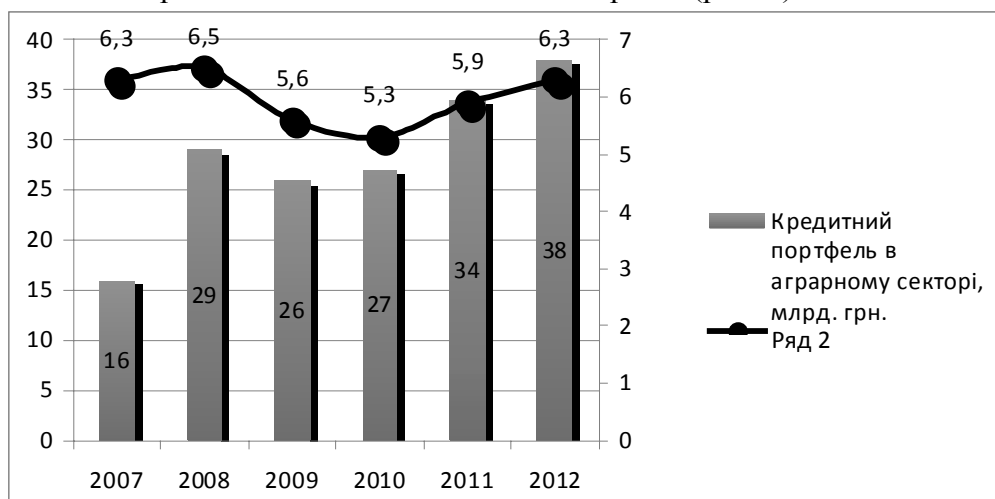

Рис. 1. Динаміка кредитного портфеля українських банків в аграрному секторі (2007—2012 рр.)

Аграрний бізнес завжди був об'єктом інвестування, проте для кожного періоду в економічному розвитку країни обсяги грошових потоків були різними. На сьогодні це один з найпривабливіших секторів для кредитування, і банкірам для залучення якісних клієнтів доводиться пропонувати аграріям кращі умови.

Економіка України за структурою наближається до західних економік, в яких переважну частку в складі ВВП посідає сфера послуг. Разом з тим частка валової доданої вартості продукції сільського господарства в структурі ВВП є однією з найвищих в Європі (рис. 2). Незважаючи на відносно невисоке значення, саме цей сектор зробив найбільший внесок у зростання ВВП у 2013 р. [4].

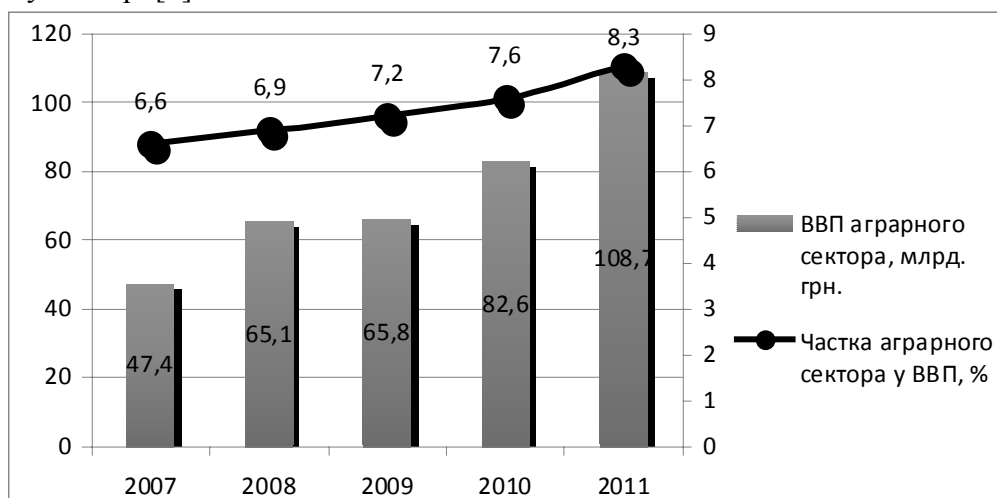

Рис. 2. Динаміка номінального ВВП в аграрному секторі 2007—2011, млрд грн

Джерело: За даними УкрСтат.

Незважаючи на кризу 2007—2011 рр., номінальний ВВП в аграрному секторі України зростав середньорічним темпом 18 % і досяг в 2011 р. 8,3% від ВВП. Сільське господарство виявилось найбільш захищеним сектором економіки в період фінансової кризи. У той час як ВВП України в 2009 р. скоротився майже на 15 %, аграрний сектор втратив всього 2 %.

Однак можна помітити, що темпи інвестування в сільське господарство значно перевищують темпи інвестування в промисловість і сферу послуг. Це говорить про зростаючу привабливість інвестицій у сільське господарство. Продуктивність капіталу в сільському господарстві значно перевищує продуктивність капіталу в промисловості та сфері послуг. При цьому даний розрив зростає й надалі, що є чітким сигналом для інвестування в сільське господарство. Із табл. 2 видно, що хоча питома вага інвестицій в агробізнес України зменшилась, їх загальний обсяг збільшився.

Таблиця 2

ПРЯМІ ІНОЗЕМНІ ІНВЕСТИЦІЇ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ, МЛН USD

Показник	Рік		
	2009	2010	2011
Всього в Україну	35 616,4	40 053,0	44 708,0
Сільське господарство	793,0	813,3	833,7
Питома вага сільського господарства, %	2,23	2,03	1,86
Виробництво харчових продуктів, напоїв і тютюнових виробів	1685,9	1828,4	1858,7
Питома вага харчової промисловості, %	4,73	4,56	4,16

Джерело: За даними Держкомстату.

Отже, можемо дійти висновку, що інвестиційна привабливість вітчизняного аграрного сектору економіки постійно зростає. Як засвідчують дані, у 2012 р. обсяги прямих іноземних інвестицій у сільське господарство зросли на 6,4 % порівняно з 2011 р. Така тенденція зберігається, адже цьому значно сприяє державна політика. І прогнозується, що у наступні 5 — 10 років українські аграрії можуть залучити 20—30 млрд дол. інвестицій [5].

Основним поштовхом для вкладення капіталу в АПК є такі фактори інвестиційної привабливості аграрного сектору України.

- *Низька собівартість.* Інвестиції в 1 га в Україні в чотири рази нижче, ніж у країнах ЄС, низька вартість оренди землі, а також низькі витрати на оплату праці (рис. 3).

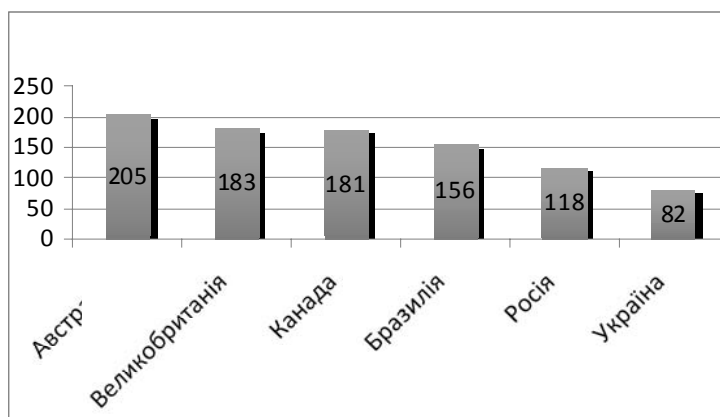

Рис. 3. Собівартість виробництва пшениці USD / тонн

Джерело: Bidwells, Coceral, USAD.

- *Пільгове оподаткування.* Нульова процентна ставка ПДВ, а також фіксований сільськогосподарський податок у десятки разів нижче від податку на прибуток.

- *Наявність великих ділянок землі сільськогосподарського призначення, доступних для оренди.* Україна має найбільший банк орних земель в Європі (близько 33 млн га), що становить 12 % усіх орних земель Європи і 2,2 % — від усіх орних земель світу. За оцінками експертів, близько 33% усього чорнозему світу міститься на території України (рис. 4).

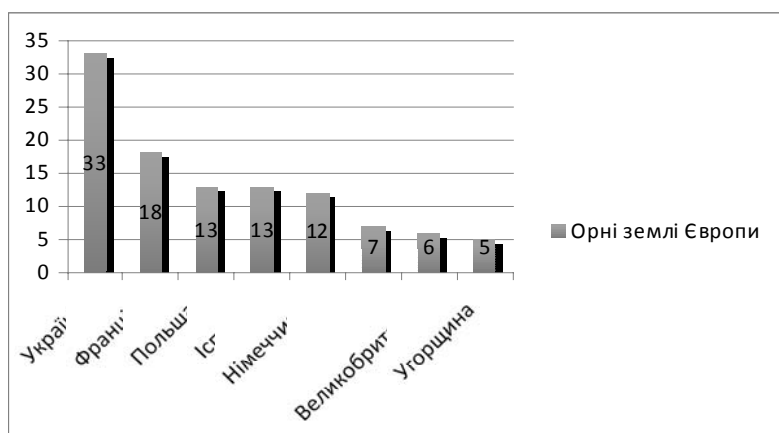

Рис. 4. Найбільші банки орних земель в Європі, млн га

Джерело: FAO.

- *Наявність великої кількості неефективних компаній*, які можливо поглинути за привабливою ціною.
- *Кліматичні умови*, сприятливі для ведення сільського господарства.
- *Високий потенціал підвищення врожайності* за умови використання передових технологій обробки землі і вирощування культур.
- *Вдале географічне положення* на перетині торговельних потоків між Азією, Близьким Сходом і Західною Європою.
- *Потенціал зростання внутрішнього споживання*. Споживання с/г продукції в Україні значно нижча, ніж у наших найближчих сусідів.
- *Відсутність жорсткої конкуренції*. Більшість гравців ринку підприємства «старої формції» з низькою економічною ефективністю.
- *Висока прибутковість бізнесу*. Сучасні українські аграрні компанії працюють з рентабельністю, що значно перевершує показники зарубіжних аналогів.
- *Доступність фінансування та інвестиційного капіталу*. Галузь залишається найпривабливішою для іноземних інвесторів, а також внутрішніх фінансових інститутів. Після проведення земельної реформи Державний «Земельний банк» буде кредитувати даний сектор економіки за пільговими ставками під заставу прав власності чи оренди на земельні ділянки.
- *Потенціал до зростання інвестицій* після скасування мораторію на продаж землі.
- *Низький поріг входу на ринок*. З відносно невеликими інвестиціями, за наявності компетентної команди, можна швидко організувати досить велике виробництво [6].

Виходячи з названих факторів, можна сміливо стверджувати, що Україна має потенціал експортера з високими рівнями доходів. Втім, як засвідчують дані з рис. 4, Україна є одним з найбільших виробників соняшникової олії, рапсу, ячменю, кукурудзи.

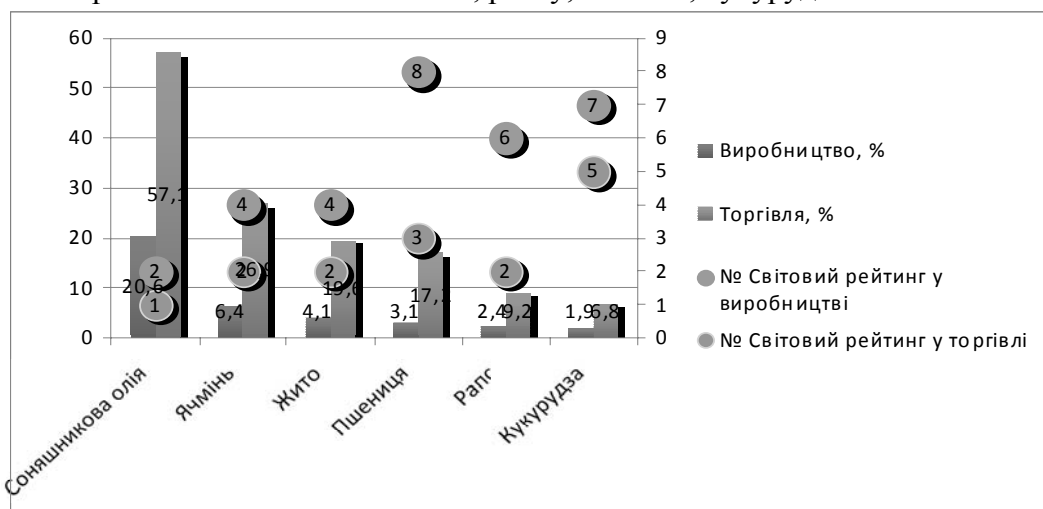

Рис. 5. Частка України у світовому виробництві та торгівлі сільськогосподарською продукцією

Джерело: USAID.

Як було зазначено, одним із ключових факторів для інвестора є низька собівартість продукції агропромислового секторі порівняно з європейськими країнами, родючі вітчизняні чорноземи, високий потенціал зростання врожайності, а також високі ціни на сільськогосподарську продукцію. Цікавим фактом є й те, що після кризи українські аграрії залучили більше інвестицій з міжнародних ринків капіталу, ніж до кризи (рис. 6).

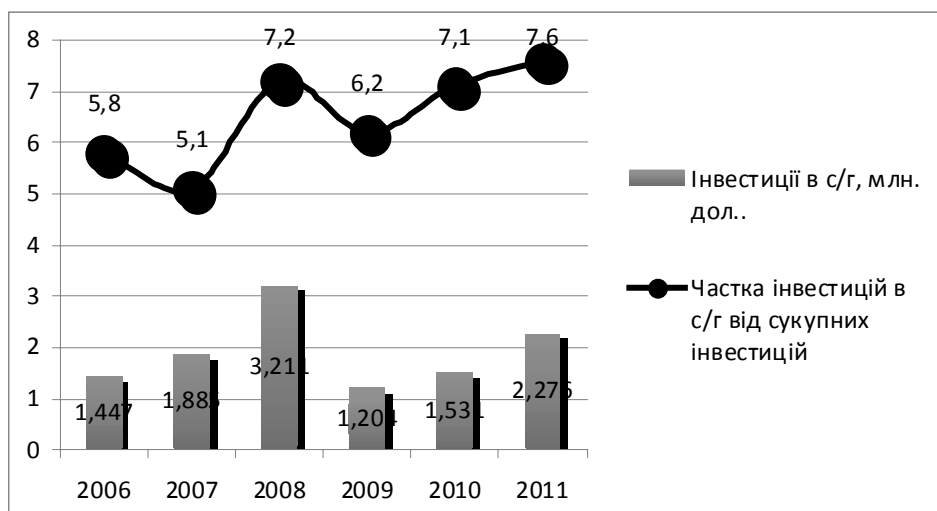

Рис. 6. Інвестиції в основний капітал в аграрному секторі

Логічним буде твердження, що від вкладання коштів завжди повинна бути віддача. Так у 2012 р. Україна поставила на зовнішні ринки аграрної продукції на 18,2 млрд дол., що на 40% більше попереднього періоду. У 2012 р. доходи від експорту на рівні 22 млрд дол., що є оптимістичним знаком для економіки держави. На сьогодні Україна зацікавлена у підписанні договору з Китаєм про інвестиції в АПК. Україні необхідно активізувати роботу по всіх напрямках двостороннього співробітництва. І особливо слід приділити увагу крокам, які б дозволили прискорити залучення китайських інвестицій до вітчизняного аграрного сектору, а також нарощувати експорт української аграрної продукції в Китай. За умов виконання всіх домовленостей, Україна може отримати 30 млрд дол., з яких близько 18 млрд дол. очікуються в короткостроковій перспективі. З розрахунку, що за 11 місяців 2013 р. українські аграрії експортували на зовнішні ринки сільгосппродукції і готових продуктів харчування на суму 15,1 млрд дол. США, планується, що протягом 2013/2014 маркетингового року Україна поставить до Китаю до 5 млн тонн зернових і до 350 тис. тонн олії. Також в уряді розраховують, що з 2014 р. українські соя і ячмінь вийдуть на китайський ринок. Однією з умов кредитування стала закупка на половину суми кредиту китайського сільгоспустакування.

Безумовно позитивними є перспективи щодо закордонних інвестицій в АПК України. Так, приблизно 11 українських аграрних компаній виходять на міжнародні ринки капіталу. За оцінками експертів, обсяг залучених інвестицій повинен становити близько 1 млрд USD. Це дасть змогу підтримати міжнародні зв'язки, відкрити нові ринки збуту і закріпитися на старих, підвищити якість виробництва сільгосппродукції, а також за рахунок цього збільшити доходи від експорту. Проте такі результати можуть бути досягнуті впродовж не одного року і завдяки змінам в економічній, політичній та правовій сферах діяльності в Україні.

Висновки. Розглянувши тенденції та перспективи розвитку аграрного сектору України, інвестиційний потенціал держави у даній сфері та фактори, які стримують інвестиції в аграрну галузь, можна зробити висновки про те, що інвестиційний потенціал агробізнесу України досить широкий і має перспективи для залучення як державних, так і іноземних інвесторів та активного та прогресивного їх повернення. Проте слід зазначити, що не тільки АПК потребує інвестицій, а в результаті змін має потребу у перетвореннях і економічна та законодавча сфери. Вирішення перелічених вище проблем дасть змогу раціональніше використовувати залучені кошти, контролювати їх рух і своєчасне повернення.

Для залучення інвестиційних ресурсів в агробізнес України державі потрібно вирішити низку питань:

— визначити основні пріоритети розвитку сільського господарства та агропромислового виробництва;

— вдосконалити законодавство, що стосується не лише інвестування, а й функціонування всієї економіки загалом;

— забезпечити фінансування пріоритетних для розвитку економіки України галузей, у тому числі АПК;

— посилити роль держави у банківській системі створенням державного спеціалізованого банку (земельного, іпотечного, інвестиційного тощо), через який держава мала б регулювальний вплив на кредитний ринок і кредитні відносини у галузі агропромислового виробництва;

— подолати інфляційні процеси, корумпованість і тінізацію економічної сфери;

— проводити активну регіональну політику у сфері АПК;

— створення спеціальних економічних зон в депресивних регіонах.

Тож на кінець варто зазначити, що головною метою інвестиційної політики України, а саме, привернення уваги іноземних інвесторів та спрямування їх коштів в агропромисловий бізнес, повинно стати підвищення конкурентоспроможності української агропромислової продукції на зовнішньому та внутрішньому ринках.

Список використаних джерел

1. Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.iae.com.ua>.

2. Майданевич П.М. Використання інвестиційних ресурсів для підвищення конкурентоспроможності підприємств АПК / Майданевич П.М. // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнес. — 2011. — № 1. — С. 21–24.

3. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>

4. Агробізнес сьогодні. Частка сільського господарства в українському ВВП найбільша/ [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.agro-business.com.ua/2010-06-11-07-43-56/1770-2013-09-19-10-38-22.html>

5. Урядовий портал [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua>

6. АПК-інформ. аграрний сектор України: инвестиционная привлекательность, несмотря на несовершенное регулирование [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.apk-inform.com/ru>

7. Бардин І.І. Взаємний вплив потоків капіталу та реальної процентної ставки в Україні [Електронний ресурс] / Бардин І.І. — Режим доступу : <http://www.lac.lviv.ua>

8. Криворотько І.А. Проблемы и перспективы международных инвестиций аграрного сектора Украины / Криворотько И.А. // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. — 2013. — № 1. — Т. 26 (65). — С. 87–94. — (Серия «Экономика и управление»).

16.05.2014